

## ROZPRÁVY / SAMENSPPRAAK 1998

*Jak bolí Bůh. Biblická teologie a liturgie. Uspořádali Peter C. A. Morée a Martin Prudký. Vydal EMAN, Heršpice 1998, 80 stran, cena neuvedena.*

V pořadí druhý sborník nizozemsko-českých teologických rozhovorů, vycházející zároveň v obou jazykových mutacích. První sborník se zabýval tématem „církev jako menšina“, druhý se týká vztahu biblické teologie a liturgie. Dvě témata, která – jak se ve sborníku častěji konstatuje – úzce spojují obě tradice nejméně od počátku tohoto století. Ale především to jsou dvě témata, která úzce souvisejí mezi sebou a vzájemně se ovlivňují.

Úvodní studie K. A. Deurloo to ukazuje velmi názorně jednak na celkovém pojetí biblické teologie jakožto synchronní vědy, usilující popsat souvislosti a strukturu rozmanitého písemnictví pojatého do biblického kánonu, jednak na exegezi konkrétního textu, žalmu 118. Přednost je patrná: všechny „celobiblické“ teologie, orientované na systému přiloženém zvenčí (spásně-dějinný, tradičně-dějinný atp.) působí jednak dojmem určité schematičnosti, a tím ztrnulosti, kdežto F. Breukelman se orientuje na jednotlivých základních slovech Starého zákona a jejich strukturálních souvislostech a dějovosti. K. H. Miskotte pak na tomto základě dokládá, že trojdílnost hebrejského kánonu má přímý liturgický význam, nacházející paralelu v zákoně Novém.

Ostatně liturgie dala kánonu vzniknout. Nová liturgická i hymnologická tvorba je pak důsledkem „objevu“ Písma jakožto liturgické knihy, čtené ve shromáždění sboru. V Holandsku to vedlo k vytváření nových bohoslužebných formulářů a především novému překladu žalmů, užívaných v bohoslužbách.

M. Prudký pak na základním slovu „*být pamětliv*“ (Z-K-R) předvádí jednak práci biblického teologa výše zmíněného typu, ale především zakotvuje „liturgiku“ a bohoslužbu do dynamického procesu tradice zachyceného Písmem, zároveň však otevírající eschatologický pohyb, na kterém máme podíl zejména slavením eucharistie. Prudký zde užívá velmi případný novotvar hodný poznamenání: *včasná budoucnost* (27).

Další články z pohledu liturgického, sborového i hymnologického, autorů holandských i českých, ukazují názorně onen až neuvěřitelný časový i věcný souběh v bádání biblickém a liturgickém u nás i v Holandsku. V obou tradicích jde zároveň o důraz na bohoslužebné budování sboru. Biblická teologie podnítila práci na nových liturgických pořádcích, aby vynikla plnost a bohatství, ale i normativnost Božího slova. „*Kazatel není žádný domácí kutil, který*

<sup>1</sup> V ČCE se hudba, zpěv a konec konců i liturgika dělá spíše jen jaksi ve „volném čase“. Všechny nizozemské příspěvky ukazují na nutnost profesionalizace v nejllepším slova smyslu. Teolog i kantor mají rovnocennou důležitost pro církev a bohoslužbu. „*Mluvené a zpívané slovo se navzájem vykládají, a vytvářejí tak z liturgie obyvatelný dům ... Jde o slova ke společnému bytování ... Tomu náleží nejvyšší kvalita, vždyť tu jde o Boha i člověka.*“ (40).

*má bohoslužby vyplnit podle svého gusta.*"<sup>1</sup> Nizozemští teologové a básníci vydali pozoruhodné plody v podobě „Ekumenického ordinaria“ – překladem klasických ordinarií do holandštiny, jež zpět převzala vděčně i katolická církev (33n). Vlivem ekumenických rozhovorů dochází i k znovuoživení „podvojného tvaru křesťanských bohoslužeb, jako služeb Slova i Stolu“ (35). Paralelně vzniká i nový Církevní zpěvník, mezi jehož charakteristiky patří uvedení všech 150 žalmů s ženevskými melodiemi (což je stejná tendence, která vedla v tutéž dobu i tvůrce nového Evangelického zpěvníku ČCE), přijetí písní z ekumeny a tzv. biblické písně a biblické parafráze.<sup>2</sup> Pozoruhodné je, že vznikal a byl přijat jako zpěvník pěti velkých protestantských církví.

Jiří P. Štorek dokumentuje obdobný vývoj a obdobné důrazy u nás na práci jednak ve sborech, jednak na práci poradního odboru liturgického při synodní radě Českobratrské církve evangelické pod vedením J. Smolíka. Výsledkem této práce jsou dva díly Agendy a výklady evangelijních perikop pro sváteční i nesváteční období církevního roku (Kážeme Krista I a II). Luděk Rejchrt vykládá o okolnostech a peripetiích kolem vzniku dvou v naší církvi velmi oblíbených zpěvníků, z nichž druhý (Zpívejte s námi, Praha 1991) autor sám označuje za „*zpívanou bibličkou dějepřavu*“ (57).

Poněkud neorganicky působí článek P. Keřkovského o přípravě předavku k Evangelickému zpěvníku, kde autor sice ukazuje své zajímavé pojetí dvou-pólovosti bohoslužeb (chválení – zacílení do každodennosti), ve kterém může mít své místo „*nová píseň*“, vycházející ze sociálně-etického pojetí proroctví, ale jinak vcelku stereotypně opakuje svoji starou písničku z Nepřeslechnutelné výzvy (Sborník prací k 100. výročí narození J. L. Hromádky, OIKUMENH Praha 1989, str. 94–107) o zásadním vlivu „normalizace“ na domácí liturgickou práci.

V závěru sborníku je zveřejněn seznam písní českého Evangelického zpěvníku a nizozemského Církevního zpěvníku, shodujících se v textu i nápěvu. Zde vynikne ekumenický potenciál zejména žalmů a jejich ženevských nápěvů, v reformované tradici zdomácněných.

Podle mého názoru se ve sborníku nikde nepotvrzuje tvrzení, zastávané snad P. C. A. Moréem, ale velmi masivně P. Keřkovským, že české pojetí liturgie, bohoslužeb a života sboru není vedeno primárně biblicko-teologickými motivy, nýbrž zřeknutím se odpovědnosti za svět „*útlékem do rituálů*“ (Morée, 5, Keřkovský zejm. 78n). Především J. P. Štorek ukazuje, jaký dynamizující význam v našich bohoslužbách mají přímlyvy, sbírka i ohlášky, jaký m.j. sociální náboj obsahuje eucharistie

<sup>2</sup> Podobnou tendenci – i když jaksí se zpětnou platností – sledoval zjevně kolektiv autorů Konkordance k Evangelickému zpěvníku (M. Hájek, D. Ondříčková, M. Rychetská, Kalich, Praha 1990), když na první místo dává „*konkordanci biblickou*“, jejíž autorkou je D. Ondříčková. Podle pořadí biblických knih jsou zde shromážděny všechny biblické citace i volnější narážky, takže můžeme při čtení biblického oddílu sledovat jeho odezvu v písňové tvorbě, ba text přímo zpívat. Konkordance je moudře rozdělena do dvou částí: nejprve vždy „*Téměř doslovné znění a těsné parafráze*“ a pak „*Volné parafráze a myšlenkové paralely*“.

(což byl důraz J.Smolíka nejméně od konce 40. let). Pravdu má Morée v tom, že tento zkreslený pohled na liturgii zastává „řada lidí v Československu“, tedy naštěstí ne všichni. Neznalost základních liturgických dokumentů a tradice pak vede k unáhleným soudům. I jen zběžná četba modliteb v obou dílech Agendy ČCE nám ukáže, kolik místa se zde věnuje člověku v nemoci, úzkosti, člověku postiženému rezignací, prosbám za jednotu církve, pokoj a spravedlnost ve světě, přímlyvy za vězněné pro pravdu, pro jméno Kristovo atd. To, že někdo utíká do kultu a „zavírá se ve sboru“, je jednak velmi staré pokušení, ale především to nelze svádět na tvůrce liturgických pořádků či dokonce liturgii samotnou. To je podobné, jako bychom chtěli svádět problém alkoholismu na výrobce ledniček, protože si tam mnozí dávají chladit svůj nápoj.

Ve sborníku se k mému velkému překvapení nepotvrdí ani další teze Morée, totiž o holandském pojetí „*liturgie a slavení jako protestu proti povrchnosti světa*“ (5). Nepochybuji, že to tak může být a je. Konec konců i naše Agenda má modlitby za ty, kdo propadají pokušení lhovosti, konzumu a neberou na sebe kříž. Ale v holandských příspěvcích také nenalezneme nic o impulzech, které by vedly k nové liturgické a písňové tvorbě na základě vlivu sekularizace či sociálních a politických přeměn, daleko více je tu zmíněno působení ekumeny.

Domnívám se, že dalšího studia by si zaslouhovala již ona až překvapivá časová souběžnost biblického a liturgicko-hymnologického bádání v Holandsku a u nás. Je až nápadné, jak biblistika první poloviny našeho století, ovlivněná dílem K. Bartha, v obou případech však „tvořivě importovaného“ až „asimilovaného“ (31), vede k novému promýšlení bohoslužeb, k objevu liturgické a hymnické formy Písma, k promýšlení souvislosti kázání a svátosti, ústící v tvorbu liturgických textů a písni shromáždění, k důrazu na sbor a spolupráci laiků v bohoslužbách. Tato práce nezůstala ani v Holandsku ani u nás bez vlivu na ostatní církev.

Díky sborníku se však potvrdilo, že hluboký ponor do Písem, důvěra v „dostatečnost“ Písma a rozhovor se starou až nejstarší tradicí církve nevede pryč ze světa k pouhé niternosti, ale právě naopak všude otevírá nejširší eschatologicko-dějinné a ekumenické horizonty a život sboru a víry tím zasazuje do živého proudu putujícího lidu.

Rád bych vyzdvihl práci překladatelů M. Horáka a J. A. Duse, z nichž zejména druhý jmenovaný obdivuhodně dynamicky a krásně přebásnil do češtiny verše některých nizozemských písni.

Jedná se o velmi zdařilý sborník, který otevírá oči pro nové souvislosti Písma a bohoslužeb a života víry, a rozhodně ponouká jak k dalšímu studiu tak k dalším rozpravám.

Ladislav Beneš